

Harp Hâlindeki Silâhlı Kuvvetlerin Hasta ve Yaralılarının Durumlarının İyileştirilmesi Hakkında 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmesi

Hakan Taşdemir* -Orhan Önder** -İlker Yazır**

“... how many unfortunate men were left behind, lying helpless on the naked ground in their own blood!.. Somehow or other a volunteer service had to be organized.”

Henry DUNANT, *A Memory of Solferino*

“Geride, ne kadar çok yardımsız, kendi kanlarının içinde, çıplak toprağın üzerinde yatan şanssız insan terkedildi. Bir şekilde gönüllü bir hizmet organize edilmek zorundaydı.”

Giriş

İnsanî hukuk kuralları, savaştan etkilenen veya savaşta yer alan kişileri, belirli yerleri ve bazı eşya ve malzemeleri koruma altına alan, ayrıca, bazı savaş metot ve vasıtalarını yasaklayan kurallardır. Savaş bir anarşi değildir. Böyle de olmamalıdır. Birçok ihlaller olmakla beraber savaşı düzenleyen kurallar mevcuttur.¹

Savaştan etkilenen ve bir şekilde onun kurbanı olan kişiler olarak şunlar sayılabilir: yaralı, hasta ve gemi kazazedeleri, savaş esir-

leri, yerinden edilmiş kişiler, mülteciler, sivil enterneler, karşı tarafın eline geçmiş kişiler, dağılmış aileler, yakınları kaybolmuş veya yakınlarından haber alamayan kişiler, askerî ve sivil savaş sakatları, herşeyini yitirmiş sivililer, savaş öksüzleri ve dulları, ölümler.²

Kişilerin insanî yardım isteme hakkı^{****} temel insan haklarından biri olarak değerlendirilmektedir. Muharebe alanında terk edilmiş yaralı askerler ve ölümler uluslararası insanî hukukun doğuş sebebinin oluşturur. Bunlarla ilgili olarak ilk sözleşme, 1864 yılında yürürlüğe konmuştur. Daha sonra, bu

* Yrd Doç Dr, Gazi Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Devletler Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.

*** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi.

¹ Hingorani, R. C., *Humanitarian Law*, Oxford & IBH Publishing Co., New Delhi, 1991, s. 5.

² *Guide for National Red Cross And Red Crescent Societies to Activities in the Event of Conflict*, ICRC (International Committee of Red Cross), Cenevre, Ocak 1990, s. 21.

**** İnsanî yardım isteme hakkı: İnsan haklarından biri de temel insan hakkı olarak, sağlık ve sosyal hizmet hakkıdır. İnsanî hukuk bu hakkı tanımaktadır.

sözleşme hasta ve gemi kazazedelerini de içine alacak şekilde genişletilmiştir.³

Kara harbi ile ilgili incelemeye çalışacağımız I. Cenevre Sözleşmesi'nin temel prensipleri; insanca davranma, tehdit ve tehlikelerden koruma, arama ve toplama kolaylıkları, bir ayırım yapmadan tıbbî yardım ve tedavi olarak sayılabilir. Sözleşmelere taraf olan devletlerin yükümlülükleri, sivil ve askerî sıhhiye ünitelerinin silâhlı çatışmada kullanılması, sıhhiye birlikleri ve personelinin saldırılardan muafiyetinin sağlanması, ambulans, hastane ve tıbbî servisler için de aynı muafiyetin uygulanması ve açıkça koruyucu amblem ile işaretlenmesi, hasta ve yaralılar için emniyetli alanlar oluşturulması şeklinde sıralanabilir.⁴

İnsanî hukukun kaynakları iki ana bölüme ayrılmaktadır. Bunlardan Cenevre tipi hukuk, savaş dışı kalmış veya savaşa aktif olarak katılmamış askerî personelin veya savaşın dışında yer alan sivillerin ve askerî hedef olmayan nesnelere korunmasına yönelik kurallardır. Lahey tipi hukuk, savaşın hak ve yükümlülüklerini düzenleyen, savaşın yöntem ve vasıtalarını sınırlandırmaya veya yasaklamaya yönelik kurallardır.⁵

I. İnsanî Hukukun Ortaya Çıkışı

Uluslararası Kızıl Haç Komitesi'nin, dolayısıyla insanî hukukun kurucusu, İsviçreli bir işadamı olan Henry Dunant'dır. 24 Temmuz 1859 tarihinde, Avusturya işgal kuvvetleri ile İtalyan-Fransız müttefik birlikleri arasında Kuzey İtalya'daki bir kasabada gerçekleşen "Solferino Savaşı" 16 saat sürmüş ve bu savaşta ölü ve yaralı sayısı 40 bini bulmuştu. Savaşın arkasında bıraktığı görüntülere tanıklık

eden Henry Dunant, Solferino kasabası ve civarındaki halkı askerlerin yaralarını sarmak ve ihtiyaçlarını gidermek için organize etmiştir.⁶

Bu çabaları kurumsallaştırmak amacıyla, 17 Şubat 1863'te, İsviçreli beş kişi bir araya gelerek "Yaralıların Yardım İçin Uluslararası Komite"yi kurmuşlardır. Komite, 1863'te 16 ülkenin temsilcisini bir araya getirmiş, bu konferansta Kızılhaç'ın bir kurum olarak doğması sağlanmış, 1864'te 12 ülkenin katılımı ile "Savaş Alanlarındaki Yaralı Askerlerin Koşullarını İyileştirmek İçin Cenevre Sözleşmesi" kabul edilmiştir. Bu Sözleşme, 1906 ve 1929'da gözden geçirilerek geliştirilmiş, 1949'da bugünkü şekli verilerek dört adet sözleşmeden biri olarak varlığını devam ettirmiştir.⁷

II. Silâhlı Çatışma Hukukuna Uymanın Gerekliği

Devletleri ve bireyleri bağlayıcı olduğundan silâhlı çatışma hukukuna uyulmalıdır. Silâhlı çatışma hukukuna yönelik ağır ihlaller, ulusal ya da uluslararası mahkemelerde yargılanabilecek savaş suçları olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda "silâhlı çatışma hukuku" kurallarına uyulması, silâhlı kuvvetler mensuplarının profesyonelliğini gösterir ve onların maneviyat ve disiplinini artırır. Bu şekil davranış, yurt içinde ve hareket alanındaki halkın desteğini sağlar; yaralı, hasta ve savaş esirlerine mütekebbiyet esasına göre muamele edilmesi olasılığını ve tekrar barışa dönme imkânlarını artırır. Silâhlı çatışmaya taraf olanlardan birisi silâhlı çatışma hukukuna uyarırsa diğer tarafın da, mütekebbiyet prensipleri açısından, aynısını yapması muhtemeldir.⁸

³ Patmotic, J. ve B. Jakovljevic, *International Humanitarian Law in the Contemporary World*, IHL, San Remo, 1991, s. 44.

⁴ *Respect For International Humanitarian Law-Handbook For Parliamentarians*, ICRC, No: 1, 1999, s. 56.

⁵ *International Humanitarian Law-Answers to Your Questions*, ICRC, Cenevre, 2001, s. 4.

⁶ *A.g.e.*, s. 8.

⁷ Türkiye Cumhuriyeti bu Sözleşmeleri 21 Ocak 1953 tarihinde 6020 sayılı Kanunla onaylamıştır; bkz. *Resmî Gazete*, 30 Ocak 1953, Sayı: 8322.

⁸ *Silâhlı Çatışma Hukuku Ders Kitabı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2001, s. 1-2.

Hem savaş bölgesinde hem de savaş dönüğü, vatanda, savaşanların halkın desteğine ihtiyacı vardır. Şayet silâhlı çatışmada zulüm oluyorsa, savaşan ordu bu durumda hem yerel halkın desteğini hem de muhtemelen kendi ülkesindeki halkın desteğini kaybediyor demektir. Bu durum daha sonra silâhlı kuvvetlerin moralini sarsabilir. Kahraman değil de utanılacak savaş suçlusunu olarak görülen askerlerin düşmanla arzulanan şekilde savaşması pek mümkün değildir. Ayrıca, savaş hukukuna uygun bir şekilde, sağlık hizmetlerinin tıbbî dokunulmazlıklar çerçevesinde etkin bir şekilde sağlanarak sivil ya da askerlerin hayatlarının kurtarılması, bütün tarafların çıkarınadır⁹.

Cenevre Sözleşmelerine yönelik ağır ihlaller* savaş suçudurlar. Devletler, savaş suçu işleyenleri cezalandırmak için gerekli girişimde bulunmakla yükümlüdürler. Devletler gerekli girişimlerde bulunmasa da, suçluları yargılamak üzere uluslararası mahkemeler kurulabilir. Roma Statüsü'nün yürürlüğe girmesi ile kurulan daimî nitelikteki Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) bu açıdan önemlidir. UCM çerçevesinde, bireysel sorumluluğu da kabul eden usul kuralları ile bir ilk gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

III. Genel Hükümler

A. Taraf Devletler ve

Sözleşme'nin Uygulanması

Sözleşme'nin 1. maddesine göre, taraf devletler her hâl ve şartta Sözleşme'ye riayet etmekle ve diğer tarafı da riayet ettirmekle yü-

kümlüdürler. Silâhlı çatışma hukuku; harp ilânında (silâhlı çatışma olmasa bile), iki veya daha fazla çatışan taraf arasında (bunlardan biri harp hâlini tanımasa bile) ve Sözleşme'ye taraf devletin topraklarının kısmen veya tamamen işgali hâlinde (işgal gücüne karşı askerî mukavemet gösterilmese bile) uygulanacaktır (md. 2).

B. Tarafsız Teşkilâtların ve Devletlerin Yükümlülüğü

Yaralı ve hastaların toplanıp tedavi edilmesi, Sözleşme ile yükümlülük olarak getirilmektedir. Burada, Kızılhaç Komitesi'nin yetkilendirilmesi söz konusu olup, bu tip tarafsız teşkilâtların taraflara hizmet vermesi ile ilgili iki temel kriter, Sözleşmenin 3. maddesinde yer almaktadır. Bu kriterler; insanî amaç ve tarafsızlıktır.*

Silâhlı çatışmada tarafsız olan devlete de yükümlülük getirilmiştir. Tarafsız devlet, çatışan devletlerin silâhlı kuvvetlerine mensup olup tarafsız ülkeye sığınan veya kaçanlar, enterne edilenler, hasta ve yaralılar, sağlık teşkilâtı üyeleri ile din görevlileri ve bulunacak ölümlerle ilgili hususlarda kıyas yoluyla bu Sözleşme'yi uygulamak durumundadır (md. 4).

C. Sözleşme'nin Uygulanma Süreci

Sözleşme, kişiler açısından uygulanma sürecini, sözleşme hükümlerinden yararlanan kişilerin "ülkelerine iade edilmeleri anına kadar" olarak kabul etmiştir (md. 5). Bazı hizmet servislerinin önceden kurulması ve eği-

⁹ A.g.e., s. 5.

* Güvenlik Konseyi Serebrenika (Bosna-Hersek) civarındaki toplu katliam, yasadışı tutuklama, zorla çalıştırma, ırza geçme ve sivillerin yerlerinden edilmesini ağır savaş suçu olarak kabul etmiştir. Günümüzdeki silâhlı çatışmalarda Sözleşme'nin ağır şekilde ihlâl edildiği sıkça görülmektedir. <http://www.un.org>, United Nations Resolution, 1019 (1995), (27.04.2002).

* Bazı insanî yardım teşkilâtlarının fonksiyonlarını suiistimal ettikleri kimi raporlara yansımıştır. Bu çerçevedeki bir raporda "Soykırım suçuyla suçlanan Radovan Karadžić'in eşinin faaliyetlerini yönettiği, Uluslararası Kızılhaç Komitesi tarafından ulusal topluluk olarak tanınmamış bir Kızılhaç topluluğu, Bosna savaşında Sırp olmayanların etnik temizliğine, bu arada toplama kamplarından olan Trnopolje'de ölüm, işkence ve ırza geçmelere neden olmuştur. Bu ağır savaş suçudur." denilmektedir. Bkz. www.crimesofwar.org/thebook (29.04.2002).

timin yaygınlaştırılması hükümleri gibi, Sözleşme'nin barış zamanında tarafların yerine getirmesini istediği bazı hükümleri de vardır. Barış zamanında uygulanacak hükümler hariç, Sözleşme, esas olarak harp ilânı, silâhlı anlaşmazlık, kısmen veya tamamen işgal durumlarında uygulanmak zorundadır (md. 2).

D. Özel Anlaşmalar Yapabilme İmkânı

Silâhlı çatışma tarafları için "özel anlaşmalar" ile Sözleşme'nin uygulanmasını temin edecek bir uzlaşma metodu öngörülmüştür (md. 3/2). Sözleşme'nin temel ilkeleri saklı kalmak kaydıyla, taraflar insanî amaçlarla hemen her konuda özel anlaşmalar yapabileceklerdir. Özel anlaşmaların hukukî statüsü hakkında bazı esaslar kabul edilmektedir. Buna göre özel anlaşmalar, I. Cenevre Sözleşmesi ile hasta, yaralı, sağlık personeli ve din personeline sağlanan korumaya zarar veremez. Özel anlaşmalar ile bu tip personele daha geniş anlamda koruma ve imkânlar sağlanabilmekle beraber daha kısıtlayıcı önlemler alınmayacaktır (md. 6).

Yukarıda bahsedilen kişiler ve personelle ilgili hükümler I. Cenevre Sözleşmesi'nin "omurgası" niteliğinde olduğundan bu kategorideki personelin, Sözleşme'nin sağladığı haklardan zorunlu veya gönüllü olarak kısmen veya tamamen feragat edemeyecekleri hüküm altına alınmıştır (md. 7).

E. Uluslararası Mahiyette Olmayan Silâhlı Çatışmalarla İlgili Olarak, Sözleşmelerin Ortak 3. Maddesinin* Açıklaması

Sözleşme'ye taraf devletlerden birinin toprakları üzerinde çıkan silâhlı çatışma, ulusla-

rarası mahiyette değilse, çatışma taraflarının -bunların birisi devlet olacaktır- uygulayacakları minimum insanî yükümlülüklerden bahsedilmektedir. Bu bağlamda, çatışmaya doğrudan katılmayan kimseler, silâhlarını terk edenler, hastalık, yaralılık, tutukluluk veya herhangi bir sebeple muharebe dışı kalanlar, insanî muamele göreceklidir. Bu muamele esnasında ırk, renk, din ve inanç, cinsiyet, doğum ve servet veya benzeri bir kriterle ayırım yapılmayacaktır.

Bu kimselerin hayatına, vücut bütünlüğüne ve şahsına karşı tecavüz, her nevi cinayet, sakatlama, vahşice davranma, işkence, rehine olarak alma, şahsî onur ve haysiyetine karşı saldırı, aşağılayıcı muameleler, uygar toplumlarca vazgeçilmez olarak tanınmış yargı garantileri ve düzenli olarak kurulmuş mahkemelerin yargılaması olmadan* infaz, yer ve zaman ne olursa olsun minimum hukukî ve insanî kaygılar nedeniyle yasaklanmıştır.

F. Hami Devletin ve Tarafsız Yardım Teşkilâtlarının Statüsü

Sözleşme'de, çatışan tarafların arasındaki güven eksikliği veya yokluğunun müzakere imkânlarını yok etmesi veya azaltması yönündeki kaygı nedeniyle "hami devlet" yani "arabulucu (*mediator*) devlet" mekanizması geliştirilmiştir. Kendi rızası ile bu statüyü kazanan hami devletin tayin edeceği delegeler, nezdinde vazife göreceği devletin rızası ile fonksiyon icra edebilecektir. Nezdinde vazife görülen devlet delegelerin vazifelerini kolaylaştıracak, delegeler ise vazifenin hudutlarını aşmayacaklardır. Nezdinde vazife görülen devlet, ancak acil durumlarda, geçici ve istisnâ olarak vazifeye tahditler koyabilecektir (md. 8).

* Sözleşmelerin bu ortak hükmü ile ilgili olarak "A treaty in miniature" denilmekte, minyatür bir anlaşmadan bahsedilmektedir. Nitekim ortak madde (Common article) uluslararası olmayan çatışmalarda, statüleri ve yükümlülükleri belirlemektedir. Bu ortak madde, kendi içerisinde yer alan bu düzenleme ve kapsamı nedeniyle, Sözleşme içerisinde bir sözleşme gibi değerlendirilmektedir. *International Humanitarian Law-Answers to Your Questions*, s. 21.

* Burada "*doğal hâkim teminatı*" söz konusudur. Yani olağanüstü dönemlerde, olağanüstü yargılama makamları kurularak veya olağanüstü suç tipleri yaratılarak yargılama yapılamaz. Bu ilke, Anayasalarla teminat altına alınan bir temel hukuk ilkesidir.

Aynı zamanda Kızılhaç Komitesi'ne yetki veren Sözleşme'nin 9. maddesi, tarafların rızası ile hasta, yaralı, sağlık ve dinî teşkilât personelinin korumak için girişilecek insanî çalışmalarda, Sözleşme'nin hiçbir hükmünün bu faaliyetlere engel olacak şekilde yorumlanamayacağını belirtmektedir.

Sözleşme'nin 10. maddesine göre, hamî devletlere tanınan yetkiler, kredibilitesi olan teşkilâtlara da verilebilecek; yaralı, hasta, din ve sağlık personeli hamî devlet veya söz konusu teşkilâtın himayesinden yararlanamaz ise, hamî devletin görevleri bir başka tarafsız devlet veya teşkilâttan taraflarca istenebilecektir. Çatışma mağduru ve korunan personeli elinde tutan zilyet devlet, Sözleşme'nin hamî devlete yüklediği insanî vazifeleri Kızılhaç Komitesi'nin yapmasını talep edebilecek veya Kızılhaç Komitesi'nin tekliflerini kabul edecektir. Buna karşılık, Teşkilâtın muharip devletlere karşı tarafsızlık içinde görev yapacağı hususu hüküm altına alınmıştır.

İşgal gibi sebeplerle geçici olarak müzakere serbestliği sınırlanan bir devletin yapacağı anlaşmalar bu Sözleşme'deki hükümlere aykırı olmayacaktır (md. 10). Burada, devletin de kısıtlı duruma düşebileceği gözetilerek, Sözleşme'nin uygulanmasının etkinliği artırılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca, taraflar arasındaki anlaşmazlıklarda hamî devlet tavassutta (araya girme-intervention) bulunabilecek, tüm tarafların temsilcilerini müzakere için uygun bir yerde toplayabilecektir.

IV. Hasta ve Yaralılar

Silâhlı kuvvetler, bu kuvvetlere bağlı milis ve gönüllü birlik üyeleri ve teşkilâtlı mukavemet hareketleri mensuplarının hasta ve yaralıları her hal ve şartta saygı görecek ve korunacaktır. Burada, silâhlı kuvvetler mensupları dışında sayılanların Sözleşme'den kaynaklanan haklardan yararlanabilmeleri için, astla-

rından sorumlu birinin komutası altında olmaları, açık ve ayırt edici alamet ve işaretler taşımaları, silâhlarını açıkta taşımaları, hareketlerinin harp kanun ve geleneklerine uygun olması gerekmektedir. Bu şartlar silâhlı çatışmanın tarafı olmanın temel kriterleridir. Ayrıca, Ek 2. Cenevre Protokolü ile iç silâhlı çatışma tanımında "çatışmanın süreklilik arz etmesi" ve "belirli bir bölgenin kontrol altında tutulması" kriterleri getirilmiştir¹⁰.

Ayrıca, silâhlı kuvvetlerin izniyle ona refakat eden yardımcı personel, askerî araçların sivil mürettebatı, harp muhabirleri ve müteahhitler gibi, bir şekilde askerî harekate iştirak edenler ile acil durumlarda teşkilâtlanamalar bile, silâhlanmış bölge halkı (İşgal edilmiş bölge halkı örnek verilebilir) dahil karşı tarafın eline düşen muharipler harp esiri sayılırlar (md. 13). Bunlar harp esirleri ile ilgili başta III. Cenevre Sözleşmesi olmak üzere, uluslararası hukuk kurallarından yararlanırlar (md. 14).

A. Çatışma Taraflarının Hasta ve Yaralıları Karşı Yükümlülükleri

Sözleşme ile, çatışmada veya hemen sonrasında hasta ve yaralıları aramak ve toplamak, fena muameleye karşı bunları korumak, ölümleri aramak ve bunların soyulmasını önlemek için gerekli tedbirleri almak, ayrıca, şartlar elverdikçe muharebe sahasındaki yaralıların

¹⁰ Halklar, kendi kaderini tayin etme hakkını kullanarak, sömürge egemenliğine, yabancı işgaline ya da ırkçı rejimlere karşı mücadele verdiklerinde de bu hükümler uygulanır. Ancak, BM Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1960 gün ve 1514 (VI) sayılı "Koloni Ülkeleri ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesi Hakkındaki Bildirisi"nin 6. maddesinde belirtildiği üzere BM Anlaşmasının ilkeleri ve amaçları ile çatışacak şekilde bir ülkenin toprak bütünlüğü ve ulusal birliğini kısmen veya tamamen ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalar, bu kapsama dahil değildir. Dolayısıyla, demokrasi ile idare edilen ülkelerdeki terörist faaliyetlerin bu kapsamda değerlendirilmesi mümkün değildir; bkz. *Silâhlı Çatışma Hukuku Ders Kitabı*, s.15.

kaldırılması, nakli ve değişimi için anlaşma, ateş kesme ve geçici anlaşmalar yapmak, tahliye faaliyetlerinin güvenlik içinde yapılması için anlaşmalar yapmak taraflara yükümlülük olarak getirilmiştir (md. 15).

Hasta ve yaralılara gösterilecek saygıyla ilgili olarak Sözleşme'nin 18. maddesinde şu yükümlülükler de yer almaktadır: Askerî makam hasta ve yaralıları kendi kontrolü altında toplar ve iyi niyetle tedavi imkânı sağlar, bunlara halkın yapacağı yardımı himaye eder, yardım cemiyetleri ve halkın yapacağı yardım için gerekli müsaadeyi verir. Sivil halk ise hasta ve yaralılara bir zarar vermemeye özen ve onlara saygı gösterir. Hasta ve yaralılara yardım eden hiç kimse tehdide maruz bırakılmaz.

B. Ölülere Yapılacak İşlemler

Taraflar ele geçirdikleri hasta ve yaralıların kimlikleri konusundaki tüm bilgileri zamanında tespit eder ve "Harp Esirleri Hakkındaki Sözleşme (III. Cenevre Sözleşmesi)"de belirtilen "istihbarat bürosu"na bildirirler. Büro ise bu bilgileri "Harp Esirleri Merkez Ajansı"na ve hami devlet vasıtasıyla ilgili devlete aktarır. Taraflar anlaşmazlık hâlinde ölüm ilmuhaberleri veya onaylı ölüm listelerini birbirlerine ulaştırmakla yükümlüdürler. Taraflar, ölümler üzerindeki çift kimlik plakalarını ve diğer şahsî kıymeti olan eşyayı aynı büro vasıtasıyla diğerine ulaştırmak zorundadırlar (md. 16).

Taraflar kimlik tespiti açısından ölümleri tıbbî muameleye tâbi tutar, plâkalardan (kün-yeye levhası) biri ölü üzerinde bırakılır ve ölümler mümkün olduğunca ayrı ayrı gömülür. İmkânlar ölçüsünde dinî gerekler yerine getirilir, mezarlıklara saygı gösterilir ve mezarlıklar millîyet esasına göre işaretlenir.

Kurulacak bir "mezarlıklar servisi" ile gerekirse ölümlerin tekrar mezardan çıkarılıp mem-

leketine gönderilme işlemi yapılabilecektir. Çatışma sonunda, mezar yerleri, ölü listeleri ve ölümlerle ilgili bilgiler taraflar arasında değişime tâbi tutulacaktır (md. 17).

V. Sıhhiye Birlikleri ve Müesseseleri

Çatışan tarafların sabit ve seyyar sıhhiye birlikleri saldırıdan muaf olup, saygı ve himaye görürler. Bu kişiler diğer tarafın eline geçmeleri durumunda fonksiyonlarına devam ederler. Sıhhiye birlikleri çatışmadan uzak yerlerde faaliyet gösterecek şekilde konuşlanırlar. Seyyar birlikler, vazifeleri haricinde muharebeye etkili olurlarsa, tanınan bu muafiyeti kaybederler (md. 19-21).

Askerî hastaneler ve benzer binalar, tahrip edilemez. Ancak, başka maksatlarla kullanılıyorlarsa bu binaların tahribi mümkündür¹¹. Silâhlı kuvvetlerin sıhhiye tesis ve depoları tahrip edilemez. Buralardaki hasta ve yaralıların bakım ve tedavisinin devamının sağlanması ele geçiren taraf için bir yükümlülüktür (md. 33).

Bununla birlikte, sıhhiye birliği ve üniteleri personelinin silâhlı olması, bu silâhları kendisi veya yaralıların savunması için kullanması (meşru müdafaa), silâhlı hasta bakıcılar olmadığında bu personeli veya üniteyi koruyacak bir kısım nöbetçi veya muhafız kıtası tarafından bu hizmetin yürütülmesi, hasta ve yaralılardan toplanan silâh ve mühimmatın bulunması ve sıhhiye birliğinin sivillere de hizmet sunması hâllerinde muafiyet kaybolmaz (md. 22).

Taraflar barış zamanında veya çatışmada, kendi toprakları veya işgal edilen topraklarda hastaların korunabileceği bölgeler ihdas edip,

¹¹ De Preux, Jean, *International Humanitarian Law-Synopses, International Review of the Red Cross*, ICRC Publications, Cenevre, 1985-1989, s. 49.

gerekirse bu gibi yerlerle ilgili karşılıklı anlaşmalar yaparlar (md. 23).

VI. Sözleşme Açısından Koruma

Altındaki Personel ve Kuruluşlar

Askerî hedefler, en başta, din ve sıhhiye personeli hariç olmak üzere çatışan tarafların personeli. İkinci olarak; doğası, yerleşimi, amacı veya kullanımı askerî harekate katkı sağlayan nesnelere de askerî hedefdir. Bunların kısmen veya tamamen tahripleri askerî avantaj sağlar. Bunların dışındakiler sivil objelerdir ve askerî hedef olarak düşünülemezler.¹²

Belirli coğrafi bölgeler özel koruma altındadır. Bu alanlar hastane, emniyetli bölge, savunmasız bölge, açık şehirler ve askerden arındırılmış bölgeler olabilir. Buralar ne savunma ne de saldırı amacıyla kullanılamazlar.¹³ Taraflar buraları kendi temsilcileri veya Kızılhaç Komitesi temsilcileri vasıtasıyla kontrol edebilirler.¹⁴

Savaşan taraflar, doğrudan savaşa dahil olmayan veya savaş dışı kalmış olanlara (örneğin: siviller, hasta ve yaralılar, esirler, gemi kazazedeleri, sıhhiye ve din personeli) bir ayırım yapmaksızın, her zaman insanca davranma yükümlülüğü altındadırlar. Bunların yaşamlarına, sağlıklarına, fiziksel veya manevî varlıklarına karşı şiddet, ırza geçme, fa-

hişeliğe zorlama, rehin alma, toplu cezalandırma veya bu sayılanlardan biri veya birkaçı ile tehdit yasaklanmıştır. 1977 tarihli Ek II. Protokol muharip veya savaşan tanımını 43. maddesinde "Savaşan silâhlı kuvvetlerden birinin üyesidir." şeklinde yapmıştır. Her kim askerse, savaşan (combatant) statüsündedir. Aynı madde istisnaları saymış, tıbbî personel ve din adamlarının savaşan statüsünde olmadığını belirtmiştir. Savaşanın çatışmaya doğrudan katılma hakkı vardır. Diğerlerinin koruyucu himaye açısından bu hakkı yoktur.¹⁵

Belirli yerler ve nesnelere kapsamında, hastane ve ambulans gibi insanî yardım ünitesi, kuruluş ve malzemeleri korunur ve saldırıdan muaf tutulur. Amblem ve işaretlerle bunlara koruyucu statü sağlanır. Siviller kalkan olarak kullanılmazlar. Sivil ve askerî mal/malzeme ayırt edilir. Sivillerin yaşamsal gereksinimlerine yönelik mal/malzemeye saldırılmaz. Bunlara etki edebilecek askerî harekât, bu objelerden uzak olacak şekilde plânlanır. Tarihi ve kültürel varlıklara, sanat eserlerine saldırılmaz. Hidroelektrik santral, baraj ve nükleer santraller ile sulama sistemleri tahrip edilemez. Emniyetli bölgeler ile askerden arındırılmış bölgeler barış zamanından itibaren belirlenir.

İnsanî hukuk savaşın vasıta ve metotlarını da sınırlar veya yasaklar. Örneğin, koruma altındaki personele saldırı, hedef gözetmeden yapılan halı bombardımanı, aşırı yaralanma ve sakatlanmaya sebep olacak bazı silâhların kullanılması, uzun süreli etki bırakabilecek biyolojik veya kimyasal silâhlar, yasaklanan savaş metot ve vasıtalarındandır.¹⁶

A. Sıhhiye Personeli ve Korumanın Kapsamı

Hasta ve yaralıların araştırılması, kaldırılması, nakli, tedavisi ve hastalıkların önlenmesi

¹² Gasser, H. Peter, *International Humanitarian Law-An Introduction*, Henry Dunant Institute, Haupt, 1993, s. 62.

¹³ Güvenli bölge kavramı kapsamı giderek değişiklikler gösteren bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Başta yalnızca hastaların ve yaralıların her türlü silâhlı çatışma tehlikesinden uzak tutulması amacıyla düşünülen bu tür bölgelere saldırının ilke olarak yasaklanmasına 1907 Lahey Yönetmeliğinde rastlanmaktadır. Nitekim, anılan Yönetmeliğin 27. maddesi herhangi bir tanım vermeden, kentlerin kuşatılması ve bombalama sırasında "hastaların ve yaralıların toplandığı yerler" in olabildiğince saldırı hedefi oluşturulmamasını öngörmektedir. 1949 Cenevre Sözleşmeleri bu tür güvenli bölgelerin kurulmasını sağlık ve güvenlik bölgeleri adı altında kurumsallaştırmaktadır; bkz. Pazarcı, H, *Uluslararası Hukuk Dersleri IV. Kitap*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000, s. 229.

¹⁴ Gasser, H. Peter, *a.g.e.*, s. 65.

¹⁵ Gasser, H. Peter, *a.g.e.*, s. 24.

¹⁶ *Handbook for Parliamentarians-Respect for International Law*, s. 17.

ile görevli olan sıhhiye personeli¹⁷, sıhhiye birlik ve müesseseleri, silâhlı kuvvetlere mensup din adamları, her zaman ve her yerde himaye edilir ve saygı görürler (md. 24).

Saldırılması yasaklanan sağlık ve din görevlilerinin başlıcaları, değişik anlaşmalar çerçevesinde şunlar olmaktadır: Hastabakıcı ve sedye taşıyıcıları dahil asker sağlık ve din görevlileri ve hükümetlerce bu konuda görevlendirilmiş Kızılhaç, Kızılay ve öteki acil yardım hizmeti görevlileri, deniz kuvvetleri hastane gemilerinin sağlık ve din görevlileri ve öteki gemilerin bu konudaki görevlileri, bir çatışan tarafça özel olarak insanî amaçla görevlendirilen sağlık ve din görevlileri, sivil savunma sağlık ve din görevlileri, sivil halkın korunması ile görevli sağlık ve din görevlileri, sağlık birimlerine bağlı yönetsel personel. Görüleceği gibi hükümetlerce görevlendirilmeyen özel doktorlar ve hastabakıcılar koruma altına alınan sağlık görevlileri kapsam dışında kalmaktadır.¹⁸

Özel sıhhiye eğitimi görmüş askerler (*Medic*) de düşmanla temas veya esir düşme durumunda, bu faaliyetlerini icra ediyorlarsa himaye ve hürmet göreceklendir. Kızılhaç ve gönüllü yardım kuruluşları da bu himayeden yararlanırlar. Bu cemiyet isimlerini taraflar birbirine tebliğ ederler. Bunlar, nezdinde faaliyette bulunulacak devletin rızası ve kontrolü altında hizmette bulunurlar (md. 25-27).

Silâhlı kuvvetlerin kontrolü altında çalışan gönüllü yardım kuruluşları personeli, diğer taraf eline düşerse, harp esirlerinin bunlara ihtiyacı olan süre kadar alıkonulabilirler. Bu

kişiler harp esiri sayılmazlar, ancak, harp esirlerine sağlanan minimum şartlardan istifade ederler. Bu personel eline düştükleri devletin sıhhiye birliklerinin emrinde çalışırlar, tercihan kendi silâhlı kuvvetlerinin savaş esirlerine bakarlar. Bu kişiler, esir kampı dışındaki hastane ve sıhhiye birliklerindeki esirleri ziyaret edebilirler. Bunlara nakil vasıtası sağlanır. Bunlardan rütbesi en yüksek olan, faaliyetler hakkında kamp idaresine karşı sorumludur. Esir düşen sıhhiye personeli kampın iç disiplinine tabi olmakla beraber, sıhhiye ve dinî görevlerine aykırı bir işte kullanılamazlar. Taraflar esir düşen sıhhiye personelinin mübadelesi konusunda anlaşmalar yaparlar (md. 28).

Sıhhiye personeli ile Kızılhaç ve gönüllü cemiyet mensuplarının alıkonulmaları zarureti yoksa, taraflar hareketin müsaadesi nispetinde, emniyetli bir dönüş yolundan bu personel mensup oldukları memlekete iade ederler. Bunlar, iade edilinceye kadar harp esiri sayılmamakla birlikte, esirlerin göreceği muamelelerden istifade ederler. Bu personel vazifelerini görmeye devam ederler ve tercihan mensup oldukları tarafın hasta ve yaralılarına bakmakla görevlendirilirler. Bu kişiler iade edilirlerken malzeme, alet, şahsî ve kıymetli malzemelerini de yanlarında alırlar. Bu iade kapsamında siyasî fikir, din ve ırk kriterleri nazara alınmaz; sağlık durumları ve esir düşme tarihleri esas alınır (md. 30-31). Bunları elde tutan taraf kendi personeli gibi bakar, maaş ve tahsisatlarını temin eder, kendi personeli gibi gıda konusunda hassasiyet gösterir.

B. Sıhhiye Birlik, Malzeme ve Nakliye Araçlarının Durumu

Karşı tarafın eline geçen seyyar sıhhiye birlik malzemeleri aynı amaç için kullanılır. Silâhlı kuvvetlerin sabit sıhhi bina, malzeme ve depoları kendi amacına uygun kullanılır. Bun-

¹⁷ Tıbbî personel askerî veya sivil olabilir. Ancak, sivil personel silâhlı çatışma hukukunun kurallarına tabî değildir meğer ki çatışma taraflarından biri tarafından o tarafa yardım maksadıyla görevlendirilmiş olsun; bkz. *Manual On The Rights And Duties Of Medical Personnel In Armed Conflicts*, Red Cross And Red Crescent Societies, Cenevre, 1987, s. 27.

¹⁸ Pazarıcı H., a.g.e., s. 227.

lar kasten tahrip edilmez. Yardım cemiyetlerinin taşınır ve taşınmaz malları şahsî mal sayılır. Hasta, yaralı ve sıhhiye malzemesi nakliyatı saygı ve himaye görür. Taşıtlar muhassım tarafın eline geçtiğinde hasta ve yaralılar gerekli ihtimamı görürler (md. 33-35).

Sıhhiye personeli ile ilgili sistematik bir bilgi olarak, silâhlı kuvvetlerin sıhhiye ve din personeli, karşı taraf eline geçerse, savaş esiri sayılmaz, fakat, esirlere sağlanan şartlar dahilinde muamele görme hakları vardır. Görevlerini icraya devam ederler (md. 24, 26 ve 28). Tarafsız ülkelerin ve yardım cemiyetlerinin sıhhiye personeli, ele geçirildiğinde, tutulmazlar, ülkelere veya hizmet ettikleri tarafa geri dönüşlerine izin verilir. Harekatin müsaade ettiği zaman emniyetli bir güzergâhtan ayrılmaları sağlanır. Bu esnada görevlerini yapmaya devam ederler (md. 27 ve 32). Yardımcı tıbbî personel, ele geçirildiğinde savaş esiri muamelesi görür. Fakat, ihtiyaç varsa, sıhhiye hizmetinde kullanılırlar (md. 25 ve 29). Hastane gemilerindeki sıhhiye ve dinî personel alıkonulamaz (II. Cenevre Sözleşmesi, md. 36; I. Ek Protokol, md. 22). Sivil sıhhiye personeli alıkonulamaz, bununla birlikte, işgal gücü belli şartlar uygulayabilir (IV. Cenevre Sözleşmesi, md. 57; I. Ek Protokol, md. 14). Uluslararası yardım organizasyonlarının sivil sıhhiye personeli, tarafsız ülkelerin yardım organizasyonlarına gösterilen himayeden yararlanırlar (I. Ek Protokol, md. 9).¹⁹

Askerî sıhhiye araçları²⁰ ele geçirilebilir ve aynı maksatla kullanılabilir. Ayırt edici amblemleri çıkarılarak bu araçlar başka maksatlarla da kullanılabilirler (md. 35). Yardım topluluklarının tıbbî araçları ele geçirilmez, bazı istisnaî durumlarda ve belli şartlarda aranabilirler ve en kısa zamanda serbest bıra-

kılırlar (md. 34). Sivil sıhhiye araçları ele geçirilemez ancak, aranabilirler ve bazı şartlar altında hasta ve yaralılara bakım sağlanması zorunluluğundan dolayı müsadere edilebilirler. Müsadereleri ancak, işgal komutanının verdiği yetki ile, bir makbuz verilerek ve aracın iadesi şartıyla mümkündür. İade edilmeyecek ise, âdil bir tazminat ödenmesi gerekir (Lahey Sözleşmesi, md. 52-53)²¹.

C. Sıhhiye Uçakları

Sıhhiye uçakları saldırıdan muaftır²². Bu uçakların belli rota ve yükseklikten belli saatlerde uçmalarına saygı gösterilir. Bunlar ayırt edici işaret taşırlar. Taraflarca bu işaretleme kendi aralarında kararlaştırılabilir. Bunlar, aksine anlaşma yoksa, düşman ülkesi ve işgal ettiği bölge üzerinde uçamazlar. Kazan düşman ülkesi veya işgal edilen bölgeye iniş yaparlarsa, tüm personel harp esiri sayılır. Sıhhiye personelinin statüsü aynı kalır. İniş için yapılan ihtarlara uymak zorundadırlar (md. 36).

Sıhhiye uçakları tarafsız devlet ülkesi üzerinde uçabilirler, önceden bildirmek şartıyla, iniş yapabilirler ve o devletin yapacağı tüm ih-

¹⁹ Nitekim insanî yardım organizasyonlarının faaliyetlerinin engellenmesinde söz konusu gerekçe her zaman kullanılmaktadır: "Kosova'da zaruret içindeki sivillere ulaşmaya çalışan bütün insanî yardım organizasyonlarının en temel problemi, faaliyetlerinin sınırlanmış olması idi. Birçok kereler, Sırp polisi ana yollarda yardım konvoylarını engellemiştir. Bazı tıbbî tedarik malzemesi ve yaşamsal malzemelere polis tarafından Arnavut teröristlere götürüldüğü gerekçesi ile el konulmuştur."; bkz. www.hrw.org/reports, (27.04.2002).

²² Bu muafiyete rağmen, "Ruanda'da 1994 yılında meydana gelen soykırımda, yaralı Tutsi'ler, ambulândan Uluslararası Kızılhaç Komitesi'ne ait Kızılhaç işaretli uçağa taşınırken Hutu'lar tarafından katledilmişlerdir.", "1996 yılında Zaire'de, Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin mobil hastane uçağına ateş açılır. Uçaksavar mermisi koruyucu amblemin tam ortasına isabet eder.", "1998'de Kosova'da haziran ayında, Hırvat mültecilere Kızılhaç işareti taşıyan helikopterden ateş açılmıştır." Bunlar ağır ihlallerdir; bkz; www.crimcofwar.org/thebook, (28.04.2002).

¹⁹ De Preux, Jean, *a.g.e.*, s. 45.

²⁰ De Preux, Jean, *a.g.e.*, s. 47.

tarlara uyarlar. Belirtilen rotalarda belirtilen saatlerde uçabilirler. Bu uçaklarda bulunan hasta ve yaralıları saygı gösterilir. Bu hasta ve yaralıları iyileşmelerini takiben muharebeye tekrar girmemeleri için tarafsız devlet tarafından muhafaza edilebilirler. Bu durumda masraflar şahısların mensubu oldukları ülkeye aittir (md. 37).

VII. Koruyucu İşaretler ve Tanıtma Usulü

İsviçre'ye karşı saygı anlamında beyaz zemine kırmızı renkli haç işareti ordulardaki sıhhiye servislerinin tanıtıcı amblemi olarak kullanılır. Kızılay ve Kızılgüneş de aynı fonksiyona sahip olup, bayrak ve pazıbent olarak tüm sıhhiye malzemesi üzerinde bulunur. Sıhhiye personeli sol kollarında bu amblemi taşırlar. Bu personelin hususi kimlik belgeleri bulunur. Bu belgede ilgilinin sıfatı, yetkisi ve resmi bulunur. Personel bunları taşımaktan mahrum edilemez (md. 38-40).

A. Tanıtma Usulü

Sıhhiye teşkileri açıkça görülecek şekilde bu işaretlerle işaretlenir. Özel eğitim görmüş yardımcı askerî personel sadece sıhhiye hizmeti görürken bu pazıbenti kullanır. Bu işaret askerî makamın izni ile ilgili sıhhiye teşekküllerince çekilebilir. Millî bayrak da ayrıca bulunabilir. Düşman eline düşen teşekkül, sadece koruyucu amblemi çekebilir (md. 41-42).

Cenevre Sözleşmeleri üç amblemden bahsetmekte beraber ilk ikisi Kızılay ve Kızıllaç ulusal topluluklar amblemi olarak kullanılmaktadır. Bu Sözleşme ve Protokollerde, amblemin şekli, ölçüsü, amacı, yerleştirilecek yerler, kullanacak kişiler ve malzemelerin işaretlenmesi gibi hususlara ilâve olarak amblemin kötüye kullanımıyla ilgili cezaî hükümler de ulusal yükümlülük olarak öngörülmüştür (md. 53).

B. Koruyucu Amblemin Kullanıldığı Yerler

Koruyucu amblem, silâhlı kuvvetlerin sıhhiye servislerinde, devletin yetkilendirmesi da-

hilinde silâhlı kuvvetlere insanî açıdan yardım eden ulusal Kızılay ve Kızıllaç topluluklarının personel ve malzemelerinin işaretlenmesinde, sivil hastanelerde ve ulusal topluluklarla aynı şartlar altında çalışan diğer gönüllü yardım hizmetlerinde kullanılabilir.²³

Amblem, koruyucu amaçlarla, tıbbî (sıhhiye) birliklerin personel, bina, malzeme ve ulaşım hizmetlerinde; ayırt edici amaçlarla, savaş ve barış zamanında şahıs ve malzemenin aidiyetinin ve mülkiyetinin tespitinde kullanılır. Ayrıca, Uluslararası Kızıllaç Komitesi her zaman bu amblemi hem koruyucu hem de ayırt edici maksatla kullanabilir.²⁴ Ayırt edici amblem uluslararası olmayan silâhlı çatışmalarda da kullanılabilir. Bu ambleme her hal ve şartta saygı gösterilmesi zorunludur (II. Ek Protokol, md. 12).

C. Koruyucu Amblemin Suistimali

Amblemin suiistimali değişik şekillerde olabilmektedir. Bu suiistimalin bir çeşidi olarak amblemi taklit etmek (imitation), amblemin şekli ve rengi ile ilgilidir ve şaşırtma amacına dönüktür. Haksız kullanım (usurpation) ise güç, pozisyon, mülkiyet ve hak elde etmek için amblemin ticarî girişim ve ilaç gibi alanlarda, sıradan kişiler, özel doktorlar ve hükümetler dışı kuruluşlar (NGOs) tarafından yasa dışı kullanımdır. İhanet-hainlik (perfidy) amacı ise, çatışma zamanında, savaşanları ve askerî teçhizatı korumak için kural dışı kullanımdır. Bu durumlar, Cenevre Sözleşmelerinin ağır ihlâlidir, diğer deyişle savaş suçudur.²⁵ Amblemin suiistimalinin önlenmesi konusu Sözleşmenin 53. maddesinde düzenlenmiştir.

Yanlış kullanım (suiistimal) koruyucu anlamda; uluslararası insanî hukukun kur-

²³ *International Humanitarian Law-Answers to Your Questions*, s. 2.

²⁴ *A.g.e.*, s. 3.

²⁵ *A.g.e.*, s. 4.

duğu koruma sistemini tehlikeye düşürürken ayırt edici anlamda; kamuoyunun gözünde oluşan bu yanıltma çatışma zamanında bu amblemlerin gücünün azalmasına neden olur. Bu nedenle, taraf devletler koruyucu ve cezai tedbirler almak zorundadırlar.

VIII. Sözleşme'nin Uygulanması ile İlgili Kurallar ve İhlâl Durumundaki Prensipler

Sözleşme'de düzenlenmemiş konularda, silâhli çatışmanın taraflarının üst düzey askerî komutanları Sözleşme'nin ruhuna uygun ve genel hükümlere aykırılık teşkil etmeyecek şekilde uygulamalarda bulunmakla yükümlüdürler (md. 45). Burada, uygulamada olabilecek boşlukları doldurma konusu düzenlenerek Sözleşme'nin etkinliğinin artırılması amaçlanmıştır.

Korunacak personel ve malzemeye karşı misilleme yasağı getiren 46. maddede, karşı tarafın ihlâllerine karşı mukabil harekette bulunulmaması sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece ihlâl karşı ihlâlle cevap verilmemesi amaçlanmış, Sözleşme'nin koruduğu personel ve malzemenin güvenliği konusunda garantinin genişletilmesi düşünülmüştür.

Sözleşme'nin savaş ve barış zamanı yaygınlaştırılmasını, halk ve silâhli kuvvetler mensuplarınca, özellikle sağlık ve din görevlilerince bilinmesini sağlamak maksadıyla askerî ve sivil öğretim kurumlarının programlarına dahil edilmesi 47 nci maddede düzenlenmiştir. Bu bağlamda ulusal topluluklar silâhli çatışma hukukunu yaygınlaştırma faaliyetleri kapsamında bünyelerinde bir birim kurmalı, bu birim öncelikle eğitimcilerin eğitimini sağlamalı, ülkedeki otoritelere yardım ve öneriler götürmeli, tıbbî personele, polis ve diğer güvenlik kuvvetlerine konferanslar vermeli, çeşitli yüksek öğretim kurumlarında bu konudaki eğitimi desteklemeli ve cesaret-

lendirmelidir²⁶. Eğitim ve öğretimin yanısıra taraflara, Sözleşme'nin uygulamasına yönelik çıkaracakları yasal ve idari düzenlemeleri diğerlerine ulaştırma sorumluluğu ve yine taraflara, Sözleşme'yi ağır ihlâl edenler ve bu yönde emir verenleri yargılamak ve cezalandırmak yönünde yasal tedbirler alma yükümü getirilmiştir. Bu bağlamda, Sözleşme'nin ağır ihlâli olacak eylemler 50. maddede şu şekilde sayılmıştır: Plânlayarak adam öldürme, işkence veya biyolojik deneyler dahil insanlık dışı muameleler, büyük ıstıraba sebebiyet vermek, vücut bütünlüğüne zarar vermek ve askerî gereklilikler dışında yasa dışı olarak büyük tahribatlara sebebiyet vermek.

Taraflar Sözleşme'nin ihlâl edildiği konusundaki iddialarında anlaşamazlar ise, bir hakem seçecekler, ihlâlin tespit edilmesi durumunda derhal o eyleme son vereceklerdir (md. 52).

IX. Son Hükümler

Sözleşme'nin 1864, 1906 ve 1929 tarihli Sözleşmeleri ilga ettiği ve 12 Şubat 1950 tarihine kadar imzalanabileceği, imzalamayı müteakip devletlerin iç hukuklarına göre bağlayıcılık kazandırma işlemine dair belgenin Bern şehrindeki İsviçre Hükümetine tevdi edileceği 56. ve 57. maddelerde düzenlenmiştir.

İki devletin onaylaması ile yürürlüğe girecek olan Sözleşme onayan devlet açısından ise belgenin tevdiinden itibaren 6 ay sonra bağlayıcılık kazanacaktır. Ayrıca, Sözleşme sonradan katılıma da açıktır (md. 58).

Sözleşme'nin feshi konusunda katı bir kural öngörülmemiştir. Taraf devlet bu hakkını yazı ile tevdi makamına bildirmekle Sözleşme'den çıkabilecektir. Ancak, Sözleşme

²⁶ *Guide for National Red Cross And Red Crescent Societies to Activities in the Event of Conflict*, s. 72.

savaşan tarafları sulh zamanına ve nihayet himaye edilen şahısların iade işlemleri bitene kadar bağlamaya devam edecektir (md. 63).

Sonuç

Tarih boyunca savaş bir olgudur ancak bir anarşi değildir; insanî hukukla savaş gerçeğini sınırlayan kurallar geliştirilmiştir. Savaş dışı sayılan ve insanî kaygılarla koruma getirilmiş bazı kişi, malzeme ve tesislere ilişkin temel sözleşmelerden biri de 1949 tarihli "Savaş Alanlarındaki Yaralı Askerlerin Koşullarını İyileştirmek İçin Cenevre Sözleşmesi" dir.

Sözleşme, savaş dışı sayılan hasta ve yaralılara, sıhhiye personeli ile onların araç, malzeme ve müesseselerine ve din görevlilerine koruma sağlamaktadır. Ayrıca Sözleşme, koruyucu işaretler ve bunların suiistimaline dair düzenlemeler içermektedir; çatışma taraflarına belirli yükümlülükler öngörmektedir.

Sözleşme, savaşın bazı yöntem ve etkilerini sınırlayarak yaşam ve bazı temel insanî hakların savaş ortamında dahi yok edilmesini garanti altına almaya çalışmaktadır.

Aksi durum, savaşın hedef gözetilmeksizin bir katliam ve sınırsız bir güç kullanımı olarak görülmesine yardım eder. Bu anlayış ise, insanlığın yarattığı tüm değerlerin bir anlamda yok edilmesi demektir.

Barış zamanından itibaren bazı yükümlülükler öngören Sözleşme'nin eğitim ve öğretim açısından beklentilerini Türkiye Cumhuriyeti özellikle son yıllarda karşılamaya çalışmaktadır.²⁷

²⁷ ICRC'nin 21. uluslararası "Felâketlerin Dindirilmesinde Prensipler ve Kurallar" konulu Konferansının 1969'da İstanbul'da yapıldığı düşünülürse, bu güne kadar bu gibi geniş katılımlara açık faaliyetlerin, tecrübe ve bilgi alışverişinin olmadığı da bir gerçektir; bkz. *Guide for National*

İnsanî hukukun temel belgelerinden olan I no.lu Cenevre Sözleşmesi savaşlar olduğu sürece ancak, insanoğlunun savaşlar sonunda yeni nesiller için bırakılacak barışın daha da güçlendirilmesine olan inancı ile yürürlüğünü koruyacak ya da fantazi kurallar olarak görülecektir.

Kaynakça

De Preux, Jean, *International Humanitarian Law-Synopses, International Review of the Red Cross*, ICRC Publications, Cenevre, 1985-1989.

Gasser, H. Peter, *International Humanitarian Law-An Introduction*, Henry Dunant Institute, Haupt, 1993.

Guide for National Red Cross And Red Crescent Societies to Activities in the Event of Conflict, ICRC, Cenevre, Ocak 1990.

Hingorani, R. C., *Humanitarian Law*, Oxford & IBH Publishing Co., New Delhi, 1991.

International Humanitarian Law- Answers to Your Questions, ICRC, Cenevre, 2001.

Manual On The Rights And Duties Of Medical Personnel In Armed Conflicts, Red Cross And Red Crescent Societies, Cenevre, 1987.

Patrnogic, J. ve B. Jakovljevic, *International Humanitarian Law in the Contemporary World*, IIHL, San Remo, 1991.

Pazarıcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri IV. Kitap*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000.

Respect for International Humanitarian Law, Handbook for Parliamentarians, ICRC, No: 1, 1999.

Silâhlı Çatışma Hukuku Ders Kitabı, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2001.

www.crimesofwar.org

www.hrw.org

www.un.org

Red Cross And Red Crescent Societies to Activities in the Event of Conflict, age, s. 83.